

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Gunnar Hobro
 Härad: Östra Adress: Härslehöden
 Socken: Rödeby Berättat av: Oskar Pettersson
 Uppteckningsår: 1939 Född år 54 år i Rödeby sn.

Tamshäll:

Vie kvarn, bestamps m. m. sid. 1-26.

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge

Härad: Östra

Socken: Rödaby

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av:

Adress:

Berättat av:

Född år

54 år i Rödaby sn.

Gunnar Thobro

Hässelholm

Oskar Pettersson

1.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVAnläggning av kvarn, beustamps m. m.

Vid Vie vid Lyckebyån har legat en stor anläggning bestående av beustamps, kvarn (med vattenhjul), mjölkarebostad, såg samt "lumpabruk". Här har vidare funnits en stånghammare. Beustampen och stånghammaren ha nerlagts för cirka 20 år sedan. Endast kvarnen och sågen ha varit i drift tills för ett par år sedan. Lumphuset brann ner för cirka 25 år sedan.

Större delen av anläggningen skall anläggas av en viss Alfred Johansson, för ca 60 år sen. Han byggde vattenhjuls-kvarnen (underfalls-hjul). Dess vattenhjul drov med växel sågen och ett

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge

Härad: Östra

Socken: Rödeby

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Gunnar Hobroh

Adress: Hässelholm

Berättat av: Oskar Pettersson

Född år 54 år i Rödeby sur.

skolverk. Inman vattenhjulvarnen har här
ställt en s.k. "klubbkvarn". Denna var ett li-
tet hus, ca 2 m. i höjd, kunnthinnat och med
jordtak med näver, samt med taklök på taket.
Vingarna i "klubban" satt snett, men var
plana. Jfr. "skvattkvarnarna" i Skåne
och Halland. Med "klubban" i Blekinge avses
antagligen det runda, vingförsedda turbinliknan-
de hjulet, som återfinnes i "skvattkvarnarna"
annorstädes.

Lumpahuset var något äldre än vattenkvar-
nen med underfallshjulet. Lumpen togs här
upp med en spindel dräkt från hästlass
och så in i valsar s. s. v.

Skriv endast på denna sida!

2.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R.

5918

Landskap:

Blekinge

Upptecknat av:

Gunnar Hobroh

Härad:

Östra

Adress:

Hälsjöholm

Socken:

Rödeby

Berättat av:

Oskar Pettersson

Uppteckningsår: 1939

Född år

54 år i

Rödebyen.

3

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Stångjärn köptes för stånghammareu, som var smedja, där man smidde åt allmänheten. Ben till benstampen köptes runt om i trakten. Benmjölet såldes till bönderna som gödningsämne.

Kvallen o. sägen har på sista åren varit uthyrda, men nu (i juni 1939) rivs allt samman ner. Så gott som allt är nerrivet vid upptecknarens besök, egentligen är det blott lite av benstampen kvar, om vilken jag fått reda på en del om maskineriet jämte stånghammarens konstruktion. Upplysningarna härstamma från den intresserade smickaren Oskar Pettersson, som bor

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

5918

Landskap:

Blekinge

Upptecknat av:

Gunnar Hobroh

Härad:

Östra

Adress:

Hässelholm

Socken:

Rödeby

Berättat av:

Oskar Petersson

Uppteckningsår:

1939

Född år

54 år i

Rödeby län.

4
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

intill. Intill hans hus ligger också en ny
säg.

Strax norr om de ryssomtalade stora
anläggningarna går en liten väg över ån. Vid
bron här har man förut fiskat med lauer.
Dessa bestod av stora träramar med stor
nätstrut fästad i, och dessa ställdes ner
i hällare vid bron.

Sid. 5 visar först en skissartad plan över
hela anläggningen, med husen i den ord-
ning de låg. Nu står blott nyöknarebos-
taden kvar. Men nya industrier skall byggas här.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. 5918

Landskap: Blekinge

Härad: Båsta

Socken: Rödby

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Gunnar Hobro

Adress: Håsslehöken

Berättat av: Oskar Pettersson

Född år 54 år i Rödby sn.

5.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

landsväg.

mjölna
rebo-
stad.

rum för
ko, gris m.m.

benrum

stamp och
slänghamm

koarn.

såg.

lumpahus.

arm av
ån.

Skissartad plan över
anläggningen.
enl. beskrivning.
G. Hobro. 1939.

5918

ACC. N:R.

Landskap: Blekinge

Härad: Östra

Socken: Rödeby

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av:

Adress:

Berättat av:

Född år

54 år i Rödeby län

6.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVKvarnen.

Här bifogas blott en schematisk teckning i skissform av själva kvarnmaskinerna. Med detta är ju nogligen bortrivet och intet är att se på platsen.

Min beskrivningen är erhållen av den 54-åriga skogsmanen O. Pettersson, efter vilken maskineriet konstruerats upp så gott sig göra låter, och med iakttagande av förekommande terminologi.

Beskrivning till teckning, sid. 7.

I är en trätratt genom vilken såden som skall malas hålles ner, den kallas "skruven".

II är en trälåda under tratten, i vilken så-

Skriv endast på denna sida!

(forts. sid. 8).

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge

Härad: Östra

Socken: Rödeby

Uppteckningsår: 1929

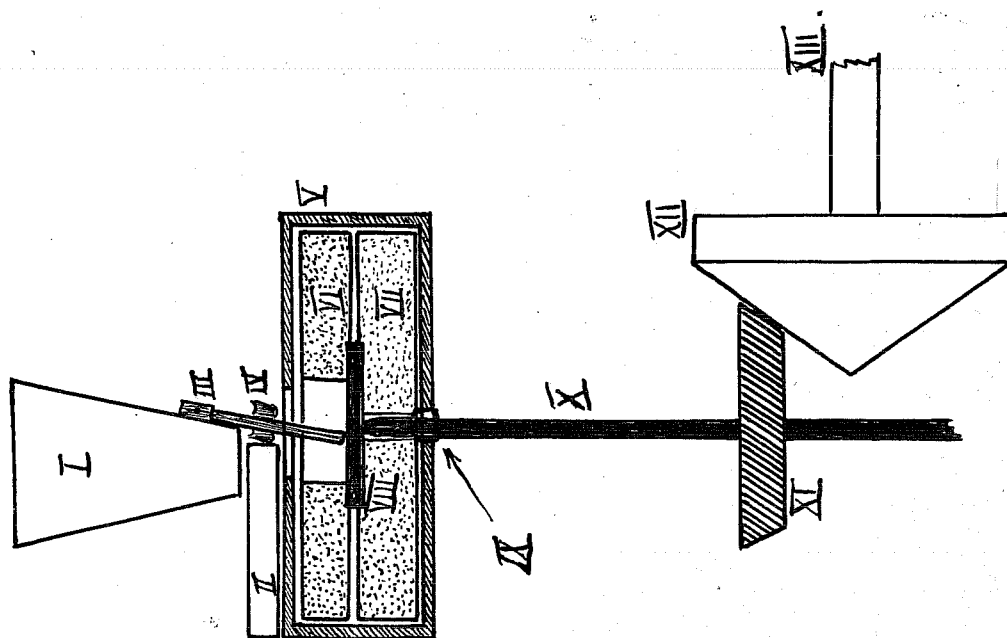
Upptecknat av: Gunnar Hobro

Adress: Hälsjöholm

Berättat av: Oskar Pettersson

Född år 54 i Rödeby

7.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kvarnverket i schematisk genomskärning. Skiss enl. beskrivning (se texten).

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

5918

Landskap: Blekinge

Härad: Östra

Socken: Rådeby.

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av:

Adress:

Berättat av:

Född år

Gunnar Hobroh
Hässelholm
Oskar Petersson
54 år i Rådeby Sn.8
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den efter hand nerrinner för att tändas
ner i kvarnen, ner till stenarna.

III är en vid skruven fäst järnstav fäst i trä-
lager. Denna stav står snett ner i övers-
ta stens hål, och har på höjd mittför
lidan en anordning med 3 vingar utskyo-
da ur stängan, som i tur och ordning kum-
na stöta till lidan så att såd stötes
ner på stenarna, denna anordning
kallas "risten".

V är den trälida, i vilken kvarustenarna
ligger; den kallas "kvarnkar".

VI är den övre kvarustenen, "löparen", med ett
rätt stort runt hål mitt igenom för sådens

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge

Härad: Rönneby

Socken: Rönneby.

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Gunnar Hoberg

Adress: Hasselholm

Berättat av: Oskar Petersson

Född år 54 år i Rönneby sn.

9

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

nerfallande. Den vilar på:

VIII "seglet", en avlång järnstav.

VII är den mindre kvarnstenen, "bottenstenen", som blott har ett smalt hål genom mitten.

IX är "bosken", en träpackning kring axeln.

X är järnaxeln, som går upp genom den mindre kvarnstenen och på övre änden uppbär "seglet" (VIII). Den är av stångjärn.

XI är ett kugghjul av järn, "drev", detta kunde lyftas upp en bit från axeln och sättas fast med träplugg, så att kvarnen kunde frånkopplas, och man kunde i stället till vattenhjulsaxeln koppla sågen eller skalverbet (se ovan beskr. av hela anlägg.).

Skriv endast på denna sida!

5918

ACC. N:R.

Landskap: Blekinge

Upptecknat av: Gunnar Hobro

Härad: Östra

Adress: Håssleholm

Socken: Rödeby

Berättat av: Oskar Pettersson

Uppteckningsår: 1939

Född år 54 år i Rödeby sn.

XII. är ett järnhjul med kuggar på den koniska ytan, som griper i "drevets" kuggar, detta hjul sitter på axeln från vattenhjulet i ån (som är underfallshjul).

Benstampen och

Stånghammare.

Invidan dessa två maskinerier äro i samma hus och verkar tillsammans, drivna av samma turbinartade hjul, böra de beskrivas i ett sammanhang.

Skriv endast på denna sida!

10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R.

5918

Landskap:

Blekinge

Upptecknat av:

Gunnar Hobroh

Härad:

Östra

Adress:

Hässelholm

Socken:

Rödeby

Berättat av:

Oskar Pettersson.

Uppteckningsår: 1939

Född år

54 år i

Rödeby sn.

//
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Beustampen finns något lite kvar av,
som fotograferats, och har god beskrivning
av denna samt också stänghammaren
erhållits av sagesmannen. Av den senare
finns intet alls på platsen.

Beskrivning till teckningarna (fotona av
stampen: se sid. 12 och 13):

A (se längdgenomsk. o. vertikalgenomsk., sid. 15 o. 17) är stampens
fyra stötsolpar, de s.k. "ständerna", kraftiga
skerstolpar, stående i lodrät läge. De hållas
i sitt läge av fyra vägräta stöckar, två och
två placerade tätt intill o. på var sin sida
om "ständerna".

Skriv endast på denna sida!

Landskap: Blekinge

Upptecknat av: Gunnar Hobro

Härad: Östra

Adress: Hälsleholm

Socken: Rödeby

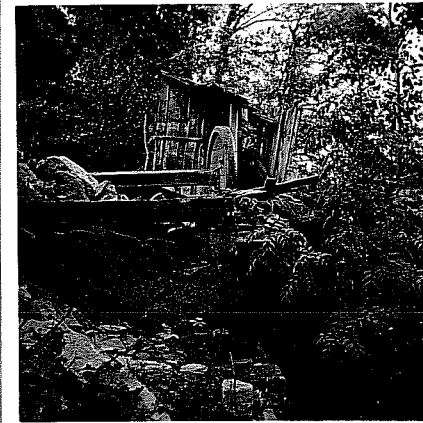
Berättat av: Oskar Pettersson

Uppteckningsår: 1939

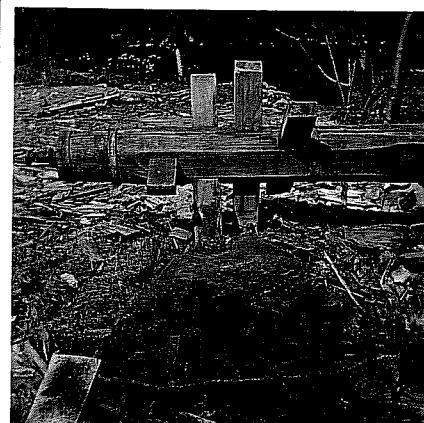
Född år 54 år i Rödeby sn.

Benstamper: axel, drivhjul.

Resterna av benstamper.

Benstamperns axel. Skriv endast på denna sida! Drivhjul på benstamperns axel.

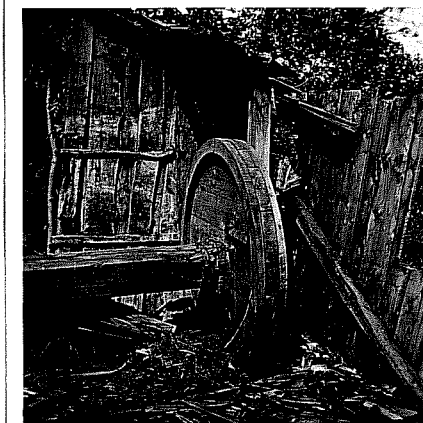
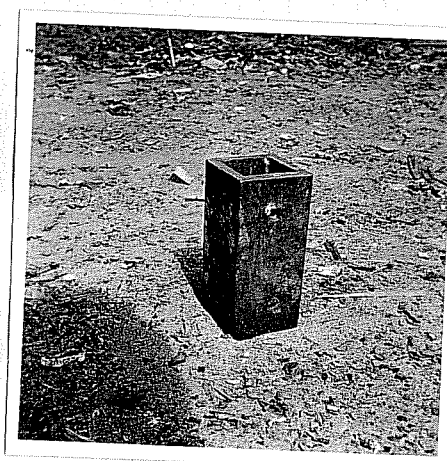

Foto: G. Hobro
1939.

Negativ I: 8: 2

Landskap: *Blekinge*Härad: *Östra*Socken: *Rödeby*Uppteckningsår: *1939*Upptecknat av: *Gunnar Hobroch*
Adress: *Hässelholm*Berättat av: *Oskar Pettersson*Född år *54* i *Rödeby sn.*

Resten av drivhjul-
verket, i det lilla
utbygget mot en till
invid kuns stampen.

Stampsko av
järn, har suttit
på nedre änden av
en eke- "ständerna".

H = 13 cm. L = 28 cm.

B = 12 cm.

järnet är 2 cm
tyckit, botten är 8 cm. tjock.

Skriv endast på denna sida!

Gunnar Hobroch
1939.

Negativ I: 8:2

ACC. N:R. **5918**

Landskap: *Blekinge*

Härad: *Östra*

Socken: *Rödeby*

Uppteckningsår: *1939*

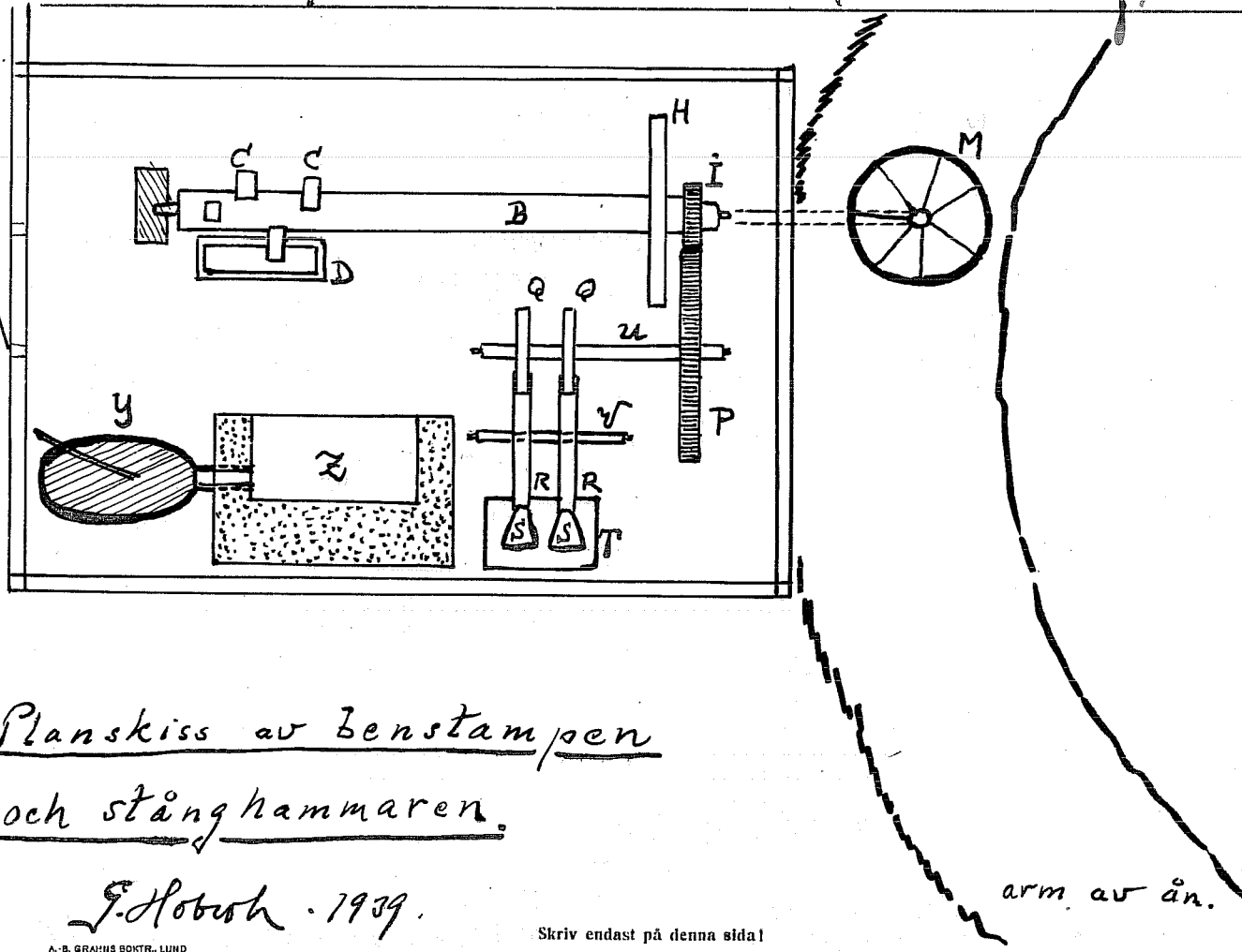
Upptecknat av: *Gunnar Hobro*

Adress: *Näseleholm*

Berättat av: *Oskar Pettersson*

Född år *57* i *Rödeby sn.*

14.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Planskiss av benstampen
och stånghammaren.

G. Hobro. 1939.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge.

Härad: Östra.

Socken: Rödaby.

Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av: Gunnar Hobroh.

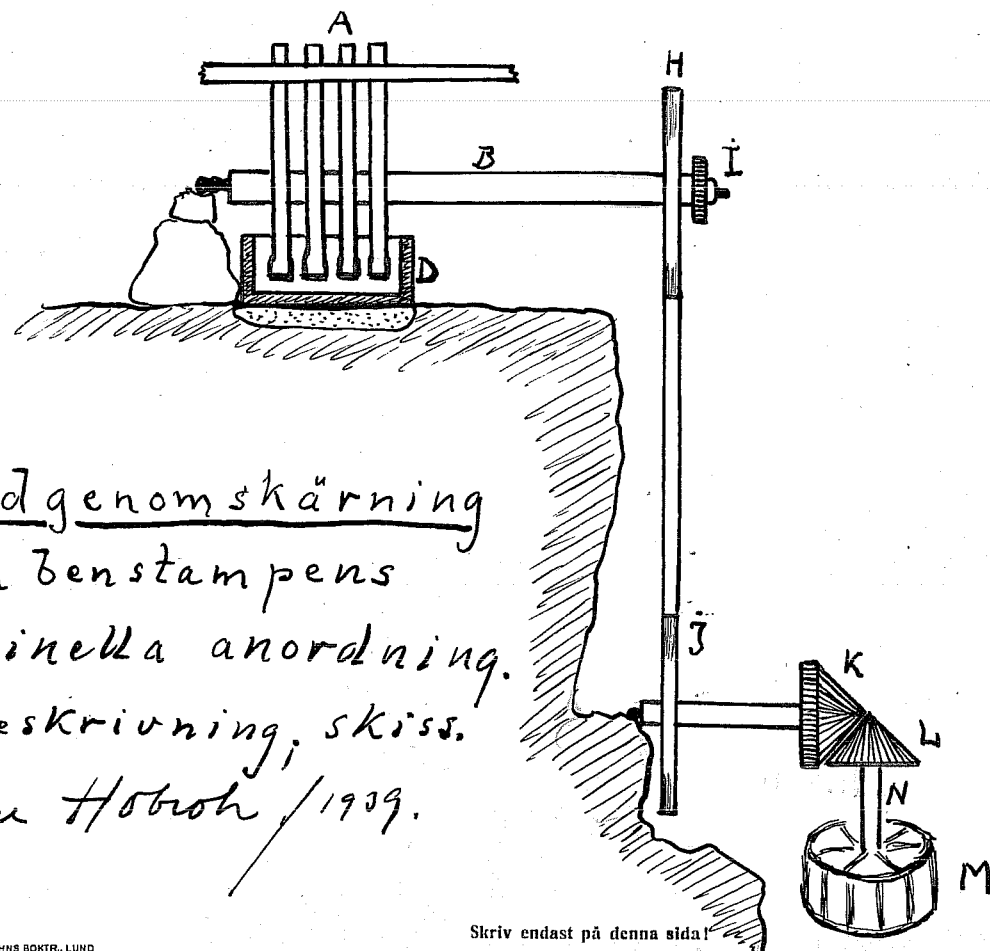
Adress: Håslösa län.

Berättat av: Oskar Pettersson

Född år 54 år i Rödaby sn.

15

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge

Härad: Östra

Socken: Rödeby

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Gunnar Hobro

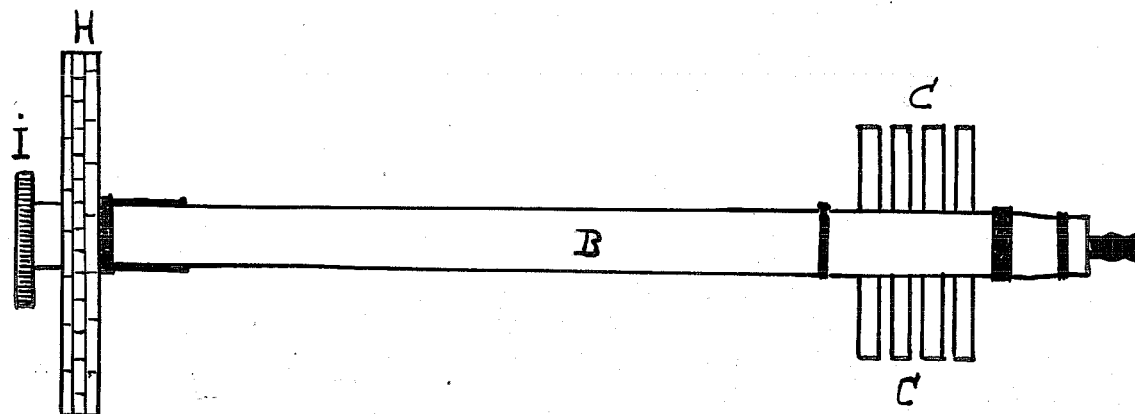
Adress: Hässelholm

Berättat av: Oskar Pettersson

Född år 54 i Rödeby sn

16

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Benstampens axel
skiss av G. Hobro
1939.

ACC. N:R.

5918

Landskap: *Blekinge*Härad: *Östra*Socken: *Rödeby*Uppteckningsår: *1939*

Upptecknat av:

Gunnar Hobrok

Adress:

Härselsholm

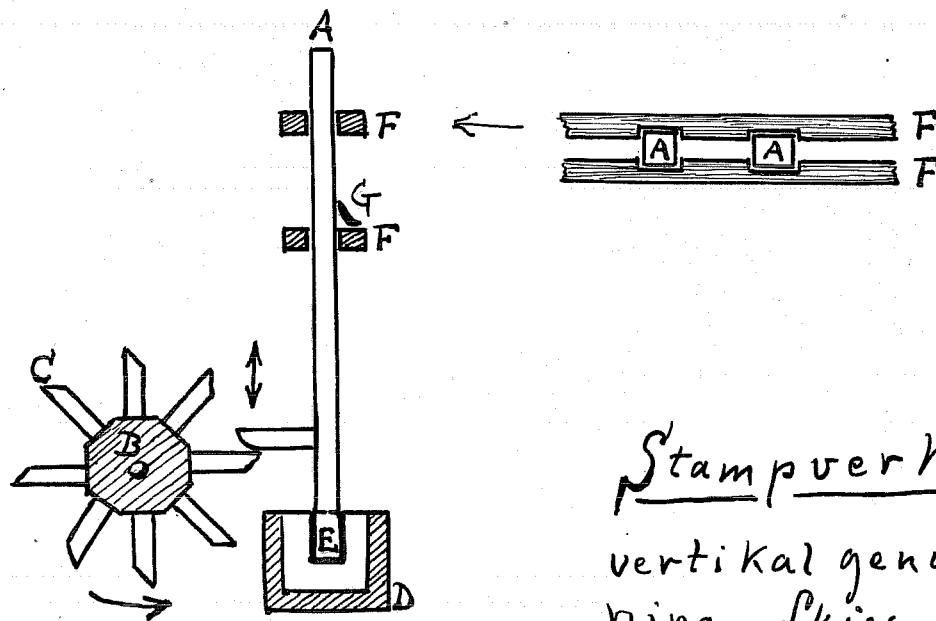
Berättat av:

Oskar Petersson

Född år

54 år i Rödeby sn.

17

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVStampverket.vertikal genomskär-
ning. skiss av*Gunnar Hobrok*

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge

Härad: Östra

Socken: Rödeby

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av:

Adress:

Berättat av:

Född år

Gunnar Hobrok

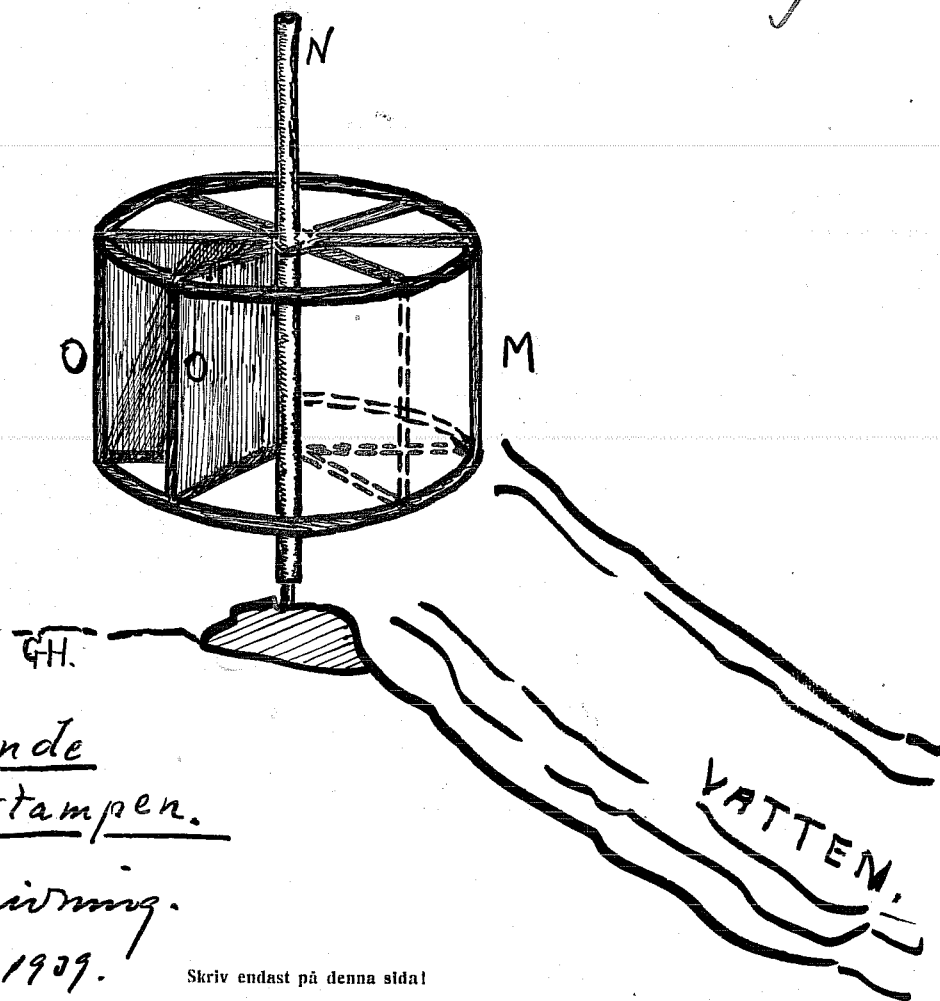
Hässelholm

Oskar Pettersson

54 år i Rödeby sn.

18

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det turbinliknande
drivhjul till stampen.

Skiss enl. beskrivning.
G. Hobrok - 1939.

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge.

Härad: Östra.

Socken: Rödby.

Uppteckningsår: 1939.

Upptecknat av:

Adress:

Berättat av:

Född år 54 år i Rödby sn.

19

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

B är den kraftiga axeln, som skall lyfta ständerna; den är 8-kantig i ena hälften och 4-kantig i resten. Den är 3,60 m. lång och 0,25 m. i diameter; i ändarna sitter järmaxlar, korta, för lagrens skull.

C är vid axeln fästa 8 st. "lyftare" av trä, satta vinkelrät mot dess yta; de äro 0,30 m. långa och 0,13 m. breda, och 0,06 m. tjocka. Dessa lyfta genom axels rotering "ständerna" / de lyfta vid dessa vågrät fästa lyftare av likartad konstruktion som den på axeln.

D är ett stort ektråg / ej plitklätt i botten / som står på en stor stämpel (syndlig)

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge

Härad: Östra

Socken: Rödeby.

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Gunnar Hobroh

Adress: Hässleholm

Berättat av: Oskar Pettersson

Född år 54 år i Rödeby sn.

20

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på foto); det har en bredd av cirka 1 m. och ett djup av ca 0,40 m., och står ca 0,80 m. från axelns centrum.

E. är nedersta änden på "ständerna", som är klädd med en kraftig "stampsko" (se foto) av tjockt järn/botten 8 cm. tjock; den tjänar som slagytta vid stöandet i träget.

F. är de parvis lagda vågräta stockarna som håller "ständerna" upprätta; de ha uttagningar på innersidorna, som ständerna står i (sid. 17: bild vid sidan av visar dem i horisontalplan).

G är en järnbrok, att lyfta upp och fästa "ständerna" med, om man vid tillfälle ej

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

5918

Landskap:

Älvinge.

Upptecknat av:

Gunnar Hobro

Härad:

Östra

Adress:

Hässelholm

Socken:

Rödeby.

Berättat av:

Oskar Pettersson

Uppteckningsår:

1919.

Född år

54 år

i

Rödeby sn.

2/
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vill ha den stående nere i träget.

H. är "drevhjul", som sitter på axeln, 1,50 m. i diameter och 0,16 m. tjockt, genom rum-
anordning dras stampen häröver från
turbinen.

I. är ett järnkugghjul, på axeln. Detta
hjul har samband med stångham-
maren, överför kraften dit från
samma källa som till stampen.

J. är ett drevhjul, sittande nedanför det
förra (H) och upptagande dess dragrem,
(se foto sid. 13), det sitter på en horison-
tell axel, som går till turbinen.

K är kugghjulsväxling för att leda drag-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge

Härad: Östra

Socken: Rödeby.

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Gunnar Hobro

Adress: Härsleholm

Berättat av: Oskar Pettersson

Född år 54 år i Rödeby sn.

22

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kraften från turbinen via de två drev-
hjulen till axeln med lyftarna.

L är en annat kugg hjul för kraftöver-
föringen. Både K och L är koniska.

N är en lodrät axel (på vilkens övre
ände L sitter), i dess nedre ände sitter
turbinen. Axeln kallas "spindel", av elektr.

M är turbinen, som är av järn, med "vingar"
utgående från centrumaxeln, ca 6 tum
mellan varje i periferien.

O är "vingarna" i turbinen, schematiskt
ritade. Turbinaxeln, N, är ca 25 cm. tjock
och står vertikal med kraftig järndubb
på sten i botten, av vattenlämman,

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge
Härad: Östra
Socken: Rödeby
Uppteckningsår: 1939. ✓

Upptecknat av: Gunnar Hobroh
Adress: Hässelholm
Berättat av: Oskar Pettersson
Eödd år 54 år i Rödeby sn.

27
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

som kommer in med vattnet snett
från sidan mot turbinen. —

Stänghammaren, drevs som sagt av
samma dragkraft, turbinen, som Ham-
pen. Detta sker genom kugghjuls överför-
ring. Beskrivning / bokstavs-beteckningar
i följande följd och sammanhang med
Hampen, se teckning i sid. 14 och 24.
Dragkraften kommer alltså från turbinen
M vid drevhjulen till axeln och kugg-
hjulet I (se ovan).

På ett större kugghjul, som står i direkt
förbindelse med I, och vars axel har

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5918

Landskap: Blekinge

Härad: Östra

Socken: Rödeby

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av: Gunnar Hobroh

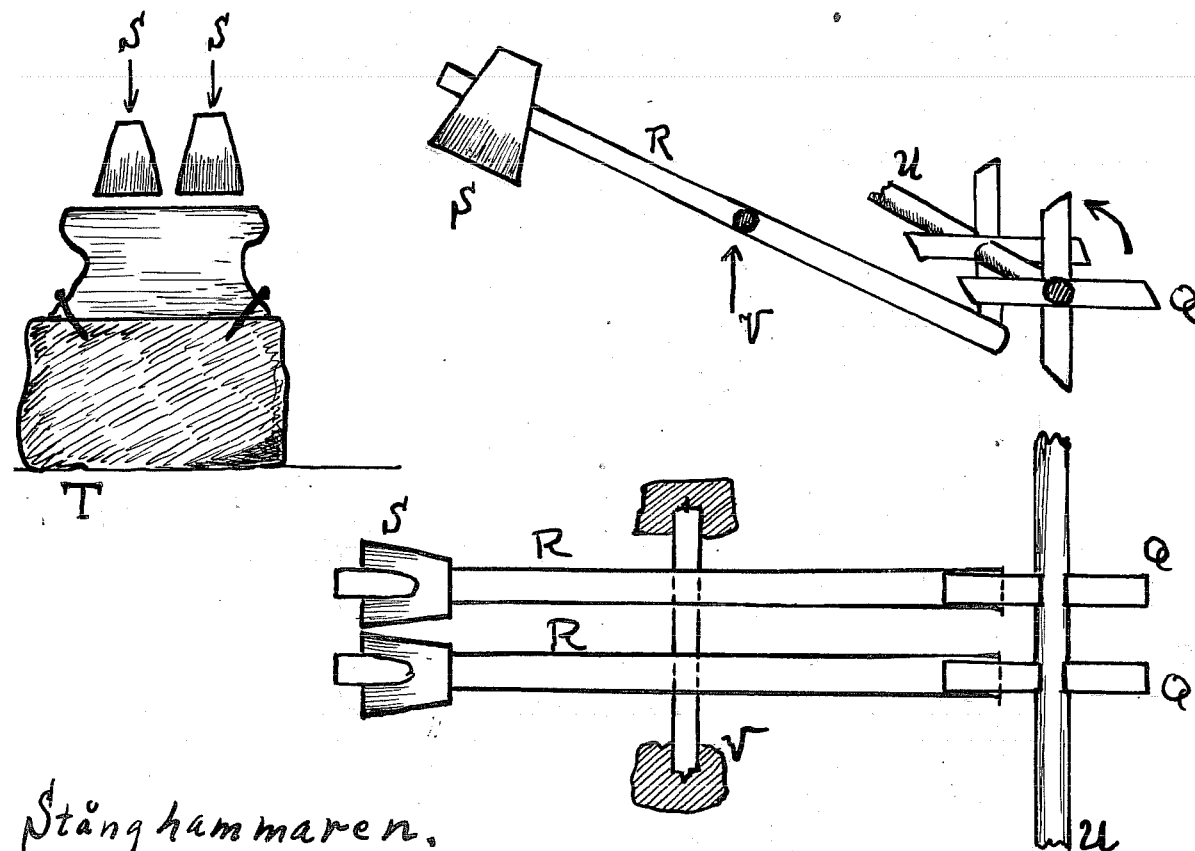
Adress: Hässelholm

Berättat av: Oskar Pettersson

Född år 54 i Rödeby sn.

24.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Stånghamaren.

Skisser G. Hobroh 1939.

A.-B. GRAHNS BOKTR., LUND

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5918

Landskap: Malmåge.

Upptecknat av: Gunnar Hobroh

Härad: Östra

Adress: Håssleholm

Socken: Rådeby.

Berättat av: Oskar Pettersson

Uppteckningsår: 1939

Född år 54 i Rådeby sn.

25

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Q. är två lyftare på axeln från P.

U. är axeln från P.

R. är hammarskäften som trycks ner av lyftarna (eller rättare tryckarna Q!).

V. är en axel parallell med U, som håller upp hammarskäften, denna axel vilar i ändarna på "lagerbochar".

Q är ca. 930 mm. långa och skäften R (2 stycken) är ca 960 mm. långa, den del av skäften, som är mellan axeln V och nertryckarna på axeln U är ca 955 mm.

S är själva hammarna, genom vilka deras shaft sticker ut, de är ca 920 mm. höga och

5918

ACC. N:R.

Landskap: Blekinge

Härad: östra.

Socken: Rödeby.

Uppteckningsår: 1939

Upptecknat av:

Adress:

Berättat av:

Född år

Gunnar Hobro
Hässelholm
Oskar Pettersson
54 år i Rödeby sn.

26

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ca 0,20 m. breda i slagytan.
T är städet på vilket hamsarna slå,
det är av järn, ca. 0,40 m. i fyrkant
i ovanytan, och är strax nerom slag-
ytan något indraget och nertill något
utvidgat, där det är fäst i en ekstub,
"städhubben", som är ca 1 m. i genom-
skärning, medelst grova järnnaglar.

Z är en smedjehärd, byggd av gråsten.

Y är smedbälge, som blåser luft genom
rör rakt in över härdens. Bälgen dras
med hästtång för handkraft.